

Prosjekt Vandrefalk Sør-Trøndelag

Årsrapport 2005

Lorentz Noteng

Norsk Ornitologisk Forening

© Norsk Ornitologisk Forening

e-post: NOF@birdlife.no

e-post forfatter: lonot@online.no

Tel. forfatter: 911 06808

Publikasjon: Digitalt dokument (PDF)

Forsidebilde: Vandrefalk v. hekkeplass. © Ingar Jostein Øien

Layout: Lorentz Noteng

Redaktør: Ingar J. Øien

Anbefalt referanse: Noteng, L. 2006. Prosjekt vandrefalk Sør-Trøndelag. Årsrapport 2005. NOF-rapport 3-2006. 11 s.

Ferdigstilt: Februar 2006

ISSN: 0805-4932

ISBN: 82-7852-074-7

INNHold

1. INNLEDNING	3
2. STUDIEOMRÅDE OG METODER.....	3
3. RESULTATER	4
3.1 ØYSAND-LOKALITETEN	8
3.2 HEKKEFUNN I INNLANDET	9
4. TRUSLER.....	10
5. MÅLSETTINGER FOR DE KOMMENDE ÅRENE.....	10
6. TAKKSIGELSER	11

1. INNLEDNING

Aldri før har man hatt kjennskap til så mange hekkeplasser med vandrefalk i Sør-Trøndelag. Dessuten er det i år konstatert to territorielle par kun 2,4 km fra hverandre!

I år er det tredje året hvor det er gjennomført systematisk kartlegging og overvåking av vandrefalk-lokaliteter i Sør-Trøndelag. Resultatet så langt viser at arten i Sør Trøndelag er i fremgang på lik linje med andre områder i landet hvor arten er kartlagt i nyere tid.

I år er imidlertid første året hvor prosjektet går som et rent NOF-Prosjekt (Norsk Ornitologisk Forening). Prosjekt vandrefalk Sør Trøndelag samarbeider tett med Prosjekt Vandrefalk Nord Trøndelag, og det er nedsatt en felles styringsgruppe for de to avdelingene. Prosjektet har vært så heldige fått med 6-8 personer som på frivillig basis driver kartlegging og besøk av kjente lokaliteter. Uten disse personene har det vært umulig å følge så mange lokaliteter som vi faktisk gjør i løpet av en sesong.

Prosjektet har som målsetting å være et langsiktig studie, noe som er en forutsetning for å kunne følge bestandstendenser. Virkningen av nye miljøgifter som har kommet inn i økosystemet, er fortsatt ukjent. Prosjektets data vil kunne benyttes til å avdekke eventuelle faresignaler for artens reproduksjonsevne og bestandsutvikling.

Snart flygedyktig unge. Foto: Lorentz Noteng

2. STUDIEOMRÅDE OG METODER

Prosjektets nedslagsområde er alle fylkets kommuner. Reetablering av gamle hekkeplasser i Sør Trøndelag skjedde, som ellers i landet, først på kystnære hekkeplasser. Hittil har derfor det meste av kartleggingen skjedd i kystkommunene. Nå har vi flere reetableringer også i innlandet, og i høyereliggende områder. Det er derfor naturlig at prosjektet i årene fremover vil bruke mer ressurser på kartlegging i innlandet.

Feltarbeidet starter allerede i mars, og flere av parene er allerede på plass i slutten av mars. Det er også mistanke til at falkene overvintrer på flere av lokalitetene – spesielt lokalitetene ved kysten som ligger like ved områder med mye sjøfugl. Det er gjort flere observasjoner av vandrefalk ved hekkeplass så sent som i november, og så tidlig som i januar. Dette kan tyde på at fuglene har overvintret. Det er sannsynligvis hannene som overvintrer og hevder sitt territorium i vintermånedene.

Våren er en fin tid å lete nye lokaliteter. Da er falkene meget aktive i fluktlek, og ekspanderer seg mye. Denne aktiviteten pågår helt frem til egglegging i slutten av april. Fra da av er aktiviteten ved lokaliteten mye mindre, og i denne perioden bruker vi til å kontrollere de kjente lokalitetene. Ellers er perioden hvor ungene har forlatt reirhylla den beste tiden å lete nye lokaliteter på (det vil si i slutten av juli og utover til slutten av august). Hvis paret har fått frem unger, er det ofte stor aktivitet på ungene med lek og tigging av mat i denne perioden.

Normalt utføres det ikke besøk på selve hekkehylla til falkene. Dette for å unngå forstyrrelse av falkene i hekkeperioden, men også for at dette er svært tidkrevende og risikofylt aktivitet i de stupbratte bergene hvor falkene hekker. Men vi har noen få lokaliteter i fylket hvor man faktisk kan gå ned på hekkehylla uten bruk av sikringsutstyr. Disse bruker vi normalt å besøke for blant annet for å registrere eggleggingstidspunkt og samle inn eventuelle råteegg. Slike besøk tar kun noen få minutter, og forstyrrer falkene minimalt. I år var det på en av disse lokalitetene lagt to egg så tidlig som 22. april. I og med at vandrefalken legger egg med to dagers mellomrom, tyder dette på at det første egget ble lagt mellom 16. og 18. april. Dette er det tidligste eggleggingstidspunktet som er konstatert i Sør-Trøndelag!

Prosjektet har ikke gjennomført ringmerking av falkeunger siden prosjektstart i 2003. Dette har bakgrunn i at ringmerking er meget tidkrevende, og ville gått på bekostning av kartlegging av nye lokaliteter. Besøk som gjennomføres på de enkelte lokalitetene har som hovedhensikt å fastslå om lokaliteten er besatt (falk tilstede i berget), og om det er ungeproduksjon.

Forøvrig er prosjektets målsetting disse:

1. Kartleggebestanden for vandrefalk i Sør-Trøndelag
2. Overvåke kjente hekkelokaliteter for å følge bestandstendenser over år
3. Bidra med å øke kunnskap om artens habitatkrav knyttet opp mot den generelle satsningen på å bevare det biologiske mangfoldet
4. Opprette samarbeid med tilsvarende prosjekt andre steder i Norge

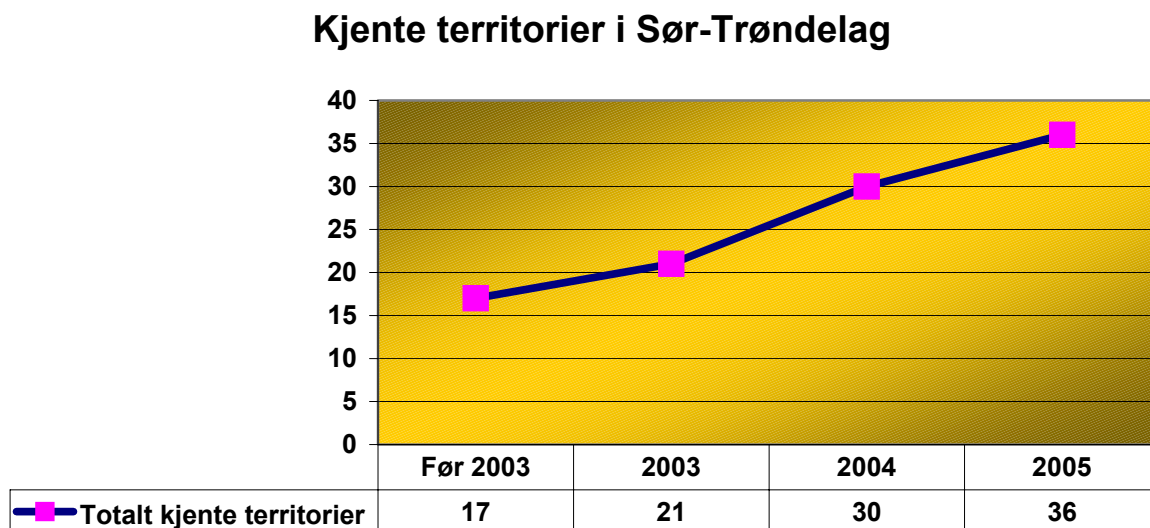
3. RESULTATER

Etter en meget positiv 2004-sesong med funn av totalt ni nye territorium, var prosjektet forventningsfulle til hva sesongen 2005 ville innbringe. Hovedmålsettingen foran årets sesong var primært å lete opp flest mulig nye lokaliteter. Dette i et forsøk på å kartlegge størrelsen på bestanden best mulig. Etter endt sesong viste resultatet funn av totalt 6 nye lokaliteter i 2005! Dette betyr at vi nå kjenner 31 lokaliteter i Sør-Trøndelag hvor det har hekket (i nyere tid), eller hekker jevnlig vandrefalk. I tillegg har vi kjennskap til ytterligere 5 lokaliteter hvor vandrefalk har territoriell atferd, men hvor vi ikke har konstatert hekking (ennå).

Dette er de høyeste tall noensinne, men selv om vi nå finner stadig nye hekkel plasser er det ikke dermed sagt at alle disse er nyetablerte samme år som de oppdages, eller at dette er snakk om en ren økning i bestanden fra 2004. Årsaken til at vi nå har det høyeste antall kjente lokaliteter noensinne, er først og fremst et resultat av økt feltinnsats. Sannsynligvis har det vært hekking på flere av disse lokalitetene tidligere år uten at noen har hatt kjennskap til det. Men prosjektet har også flere lokaliteter

hvor vi med stor sikkerhet vet at hekkelokalitet først ble tatt i bruk igjen først ett av de siste tre årene. Spesielt gjelder dette hekkelokaliteter i innlandet. Stor feltinnsats og fokus på å lete nye lokaliteter også de neste årene vil forhåpentligvis vise en fortsatt økende kurve når det angår antall kjente territorium i Sør-Trøndelag.

Figur 1. Utvikling av antall kjente territorium

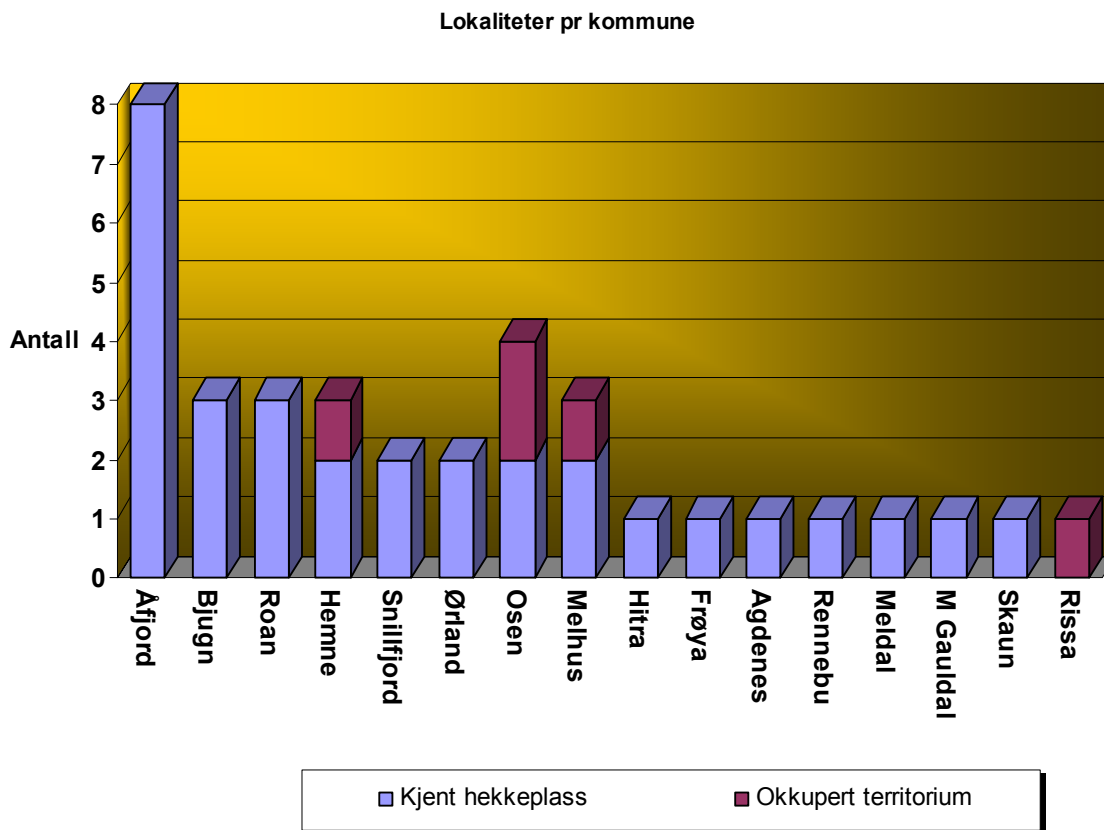

Når bestanden nå øker ser vi også at avstanden mellom de besatte territorium minker. I år har vi konstatert to territorielle par kun 2,4 km fra hverandre! Så tett mellom parene har vi ikke hatt kjennskap til tidligere.

I 2005 fikk med sikkerhet konstatert hekking på 15 lokaliteter. Totalt observertede unger var 27. Dette er antallet er et minimum. På flere av lokalitetene ble det observert en eller to flygedyktige unger, men mulighetene er store for at parene hadde fått frem flere unger som ikke var i området på det tidspunkt da territorium ble besøkt.

Flere kommuner i fylket er fortsatt uten kjent hekkeplass for vandrefalk, spesielt gjelder dette fjell-kommunene som for eksempel Oppdal, Røros og Tydal. Forhåpningene er store for at vi skal kunne finne den første høyfjells-hekkingen til neste år. Ellers er det Åfjord som utmerker seg med å inneha så mange som 8 av de kjente territorium i fylket (22,2% av totalt kjente territorium).

Figur 2. Kommunevis oversikt over kjente territorium:

Av de 36 kjente lokalitetene ble det i 2005 foretatt besøk på totalt 31 av disse (inkludert de 6 nye for 2005). I tillegg er det gjort besøk på flere titalls andre potensielle hekkeplasser rundt om i fylket. Dette har vært umulig uten den store innsatsen som blir utført av flere av personer som rapporterer til prosjektet. Spesielt én person utmerker seg med sin innsats, og det er Ole Andreas Forseth. Det er ikke få timer den mannen har sittet under kjente og potensielle hekkelokaliteter denne sommeren! Han har alene funnet flere nye lokaliteter de siste årene. Prosjektet håper vi får glede av hans ressurser i mange år fremover.

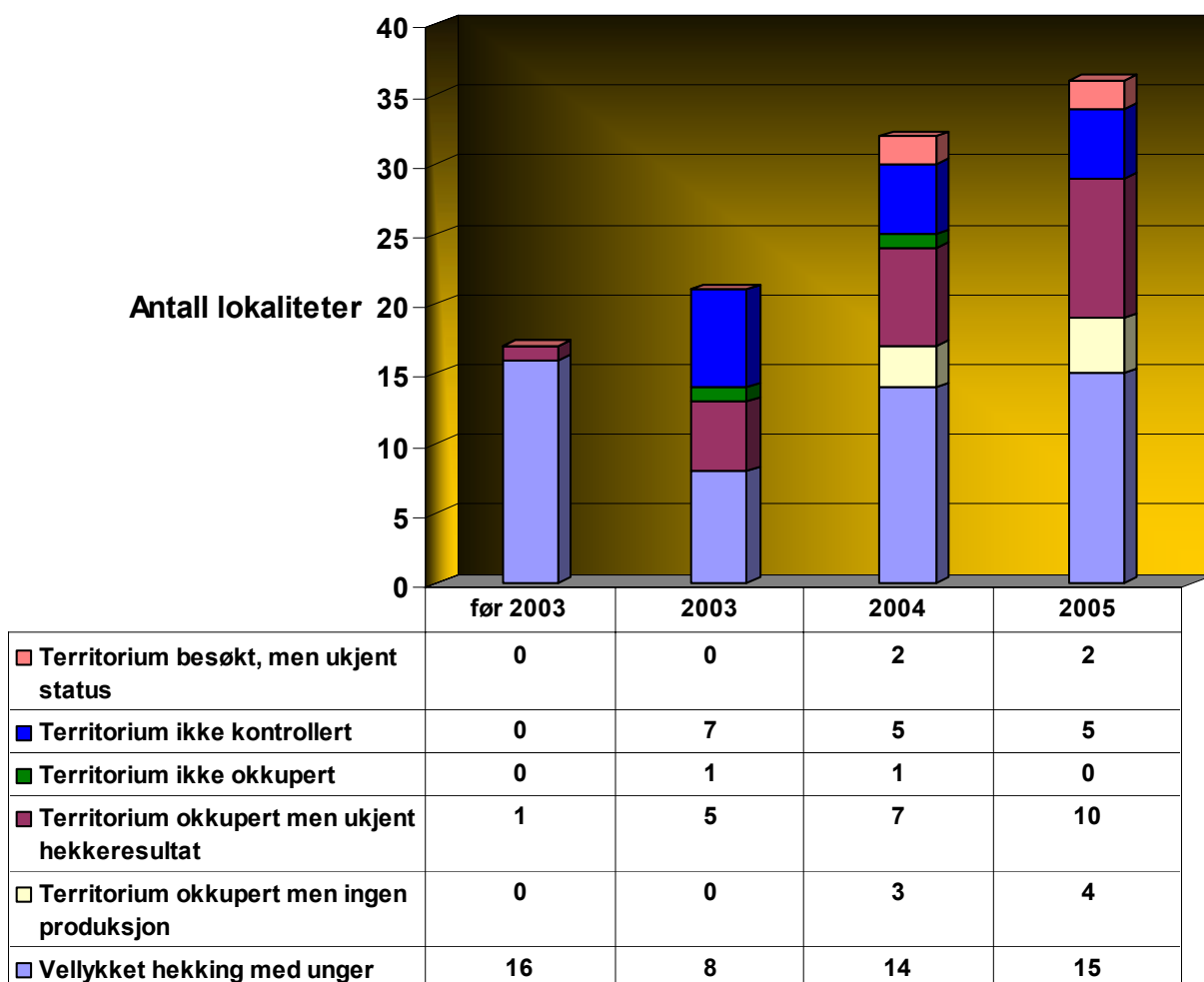
Hvert kjente territorium får tildelt en status etter endt sesong. Statusene er som følger:

Status	Forklaring	Kvalitetsgrad
<i>Vellykket hekking med unger</i>	Enten: - lokalitet hvor det er konstatert små unger på reirhylla eller: - lokalitet hvor det er sett unger som er flygedyktige og forlatt reirhylla	Sikker
<i>Territorium okkupert, men ingen produksjon</i>	Lokalitet hvor vi har konstatert at territorium er besatt av en enslig vandrefalk eller et par, men hvor det ikke er fått frem unger. En slik status kan kun settes dersom lokaliteten er besøkt flere ganger i ungetiden uten å se unger.	Sikker
<i>Territorium okkupert, men ukjent hekkeresultat</i>	Lokalitet hvor vi har konstatert at territorium er besatt av enslig vandrefalk eller et par, men at vi ikke har besøkt lokaliteten i ungeperioden eller besøket har vært for kort/sjeldent til å være sikker på om det har vært ungeproduksjon	Usikker
<i>Territorium ikke okkupert</i>	Lokalitet som har vært besatt tidligere år, men hvor det er konstatert at det ikke er falk på plass i berget dette år. Krever flere besøk.	Sikker
<i>Territorium besøkt, men ukjent status</i>	Lokalitet som er besøkt en gang i løpet av sesongen, men ingen observasjon av falk. Besøket er av så kort varighet at man ikke kan utelate at det likevel kan være falk tilstede.	Usikker
<i>Territorium ikke kontrollert</i>	Lokalitet som ikke er kontrollert i løpet av sesongen	-

Figur 3. Oversikt over status, akkumulert pr år:

*) Tallene for "før 2003" er akkumulert; dvs vellykkede hekkinger fra og med tidlig 90-tall tom 2002

3.1 Øysand-lokaliteten

Vandrefalkparet på Øysand utenfor Trondheim skapte både i 2003 og 2004 en del mediaomtale. I 2003 var det nyetablering rett ved anleggsområdet for ny E39 på Øysand som ga overskriftene. I fjor var det hannen med brukket fot (se røntgenbilde) som stod i fokus.

Som kjent ble hannen i mai i fjor funnet forkommen like ved hekkeplassen av en tilfeldig forbi passerende. Det ble raskt konstatert at den ene foten var brukket tvert av, og operasjon hos en veterinær i Oslo var eneste utvei dersom falken skulle berges. SASCargo og Statens Vegvesen sa seg villig til å sponse utgiftene, og dette

ble starten på en spesiell sommer for falken. Etter fire turer til Oslo med fly, uker med gips og enda flere uker i ro i et bur, fikk den slutt friheten igjen i august. Den første som møtte hannen idet han tok på vingene igjen var hunnen som hadde ventet i berget hele sommeren. Det så faktisk ut som om hun var veldig glad for å ha ham tilbake!

Hannen ble observert to ganger de neste to ukene – én gang kom den inn i berget med bytte som den overleverte til hunnen! Etter dette er det uvisst om han hadde tilhold i området eller om han hadde dratt sørover på trekk.

Foto: Lorentz Noteng

Når våren 2005 nærmet seg var spenningen stor om vi ville se hannen komme igjen til hekkeplassen. Hunnen var på plass allerede i slutten av mars, noe som i seg selv var et negativt tegn idet det er hannen som oftest returnerer først til hekkeplassen. Når mai begynte å nærme seg uten å se noe til hannen, måtte vi bare innse at hannen nok ikke hadde overlevd vinteren.

27. mai var første dag vi observert at en ny hann var på plass i berget. Paret drev da fluktlek og paret seg flere ganger. Forhåpningene var store for at paret skulle gå til hekking (dog uvanlig sent....). Det viste seg derimot at paret ikke gikk til hekking og det ble dermed ingen ungeproduksjon i 2005(som i 2004). Derimot var paret på plass i berget helt til slutten av oktober så vi har store forhåpninger om at paret vil gjennomføre en vellykket hekking neste år.

Før hannen ble sluppet fri fikk han påsatt fargeringer; en svart på hver fot. Kode på høyre ring er P7. Dersom noen skulle ha sett denne falken så setter vi svært pris på tilbakemelding!

3.2 Hekkefunn i innlandet

I 2004 hadde vi de første kjente innlandske hekkingene i fylket, og vi hadde inntil da kun hatt kjennskap til rene "kyst-hekkeplasser". I 2005 fant vi ytterligere en ny

lokalitet som kan betegnes som innlandsk. Totalt er vi nå oppe i 7 lokaliteter i innlandet. Den høyeste av disse ligger på hele 450 moh!

Dette er samme trend som i Sørøst Norge hvor vandrefalken i de senere årene har etablert seg i høyereliggende områder, inkludert høyfjellet. I Sørøst-Norge er det i dag minst like mange reetableringer i innlandet som ved kysten (Odd F. Steen pers. med.). Neste "milepæl" for Prosjekt vandrefalk Sør-Trøndelag vil naturlig være å finne den første hekkingen av vandrefalk på snaufjellet! Vi har i dag flere tips om observasjon av vandrefalk på eller like ved potensielle hekkeplasser på fjellet, og vi har store forhåpninger om å finne den hekkende på en høyfjellslokalitet i løpet av sesongen 2006.

4. TRUSLER

Vandrefalk og mennesker generelt kan ikke sies å ha mye til felles – unntatt fjellklatrere! Fjellklatrere har som vandrefalken en felles lidenskap; nemlig bratte fjellvegger! I de siste årene er klatresporten blitt mer og mer populær, og da spesielt i Trøndelagsregionen. Dette har sannsynligvis bakgrunn i det store studentmiljøet i Trondheim. Vi har kjennskap til at klatremiljøet i Trondheim aktivt benytter flere bergvegger som vi vet er - eller har vært - benyttet av vandrefalk som hekkeplass. Det er nesten påfallende hvordan vandrefalken og fjellklatrere ønsker å utnytte de samme loddrette fjellveggene, men av ulike grunner. Det bør bli et kontaktnett mellom ornitologiske foreninger og klatremiljøer for å fastslå hvilke fjell en skal unngå å klatre i for å unngå utilsiktede forstyrrelser. Spesielt gjelder dette i den mest sårbare perioden fra midten av mars til juli. Et samarbeid mellom ornitologiske foreninger og klatrere har skjedd med godt resultat mange steder – blant annet i Sverige. Vi vil ta initiativ til å komme i dialog med klatremiljøet og klatreforeninger som er aktive i trøndelagsregionen, med sikte på å unngå klatring på lokaliteter hvor det kan være konflikt mellom klatrere og vandrefalken. Med det vil alltid være en fare for at uorganiserte klatrere kan forårsake "tragedie" for vandrefalkfamilien. Det skal bemerkes at dette i aller høyeste grad også angår både hubro, kongeørn og havørn som kan benytte samme type klippevegger.

Selv om vandrefalkens framtid ser forholdsvis lys ut med stigende og stabile bestandstall i de fleste vesteuropeiske land, er det all grunn til å være på vakt. Vandrefalken står som alle rovfugler øverst på næringskjeden og er derfor en følsom indikator for endringer i naturen og økosystemenes funksjon. Nye miljøgifter som vi ennå ikke kjenner effektene av, er fortsatt en skjult trussel, både mot falker og andre dyr og fugler som står høyt i næringskjeden. Derfor er det all grunn til å følge disse artene nøye og undersøke om hvorfor negative endringer skjer i bestandene.

Vandrefalken trenger ingen menneskelige eller menneskeskapte fiender - den har nok med de andre som naturen byr på!

5. MÅLSETTINGER FOR DE KOMMENDE ÅRENE

Etter hvert som antall kjente territorium øker, erfarer vi en "negativ trend" i at det blir brukt stadig mindre felttid på hver enkelt lokalitet. Dette har bakgrunn i at vi inntil nå har forsøkt å rekke over så mange kjente territorium som mulig hver sesong, samtidig

som vi bruker mye tid på å lete opp nye territorium. Vi innser nå at denne kombinasjonen ikke er tilfredsstillende idet altfor mange lokaliteter får en usikker status etter endt sesong. Prosjektet har derfor bestemt seg for å begrense besøk av kjente territorium for dermed å bruke mer tid på å lete nye. Derimot har vi plukket ut 10 kjente territorium som skal følges opp hvert år for å følge hekkesuksessen år for år. Dette er et respektivt utvalg territorium både ved sjø, innland og høyereliggende. Ved å følge disse år for år vil vi kunne se om det er ulik hekkesuksess for lokaliteter ved sjøen kontra i innlandet/høyereliggende.

Alle andre kjente territorier skal sjekkes minimum hvert 3. år.

Utover dette vil målene for 2006 være:

1. grundig sjekk av alle kjente territorium som ikke har vært besøkt i løpet av de tre siste årene. Spesielt gjelder dette noen territorier hvor siste kjente status er fra tidlig 90-tallet.
2. grundig sjekk av territorium som inntil nå har hatt status som *"okkupert men ukjent hekkeresultat"*
3. bruke tid på å lete opp en eventuelt besatt høyfjellslokalitet

6. TAKKSIGELSER

Til slutt en takk til alle informatører, "feltslaver" og støttespillere:

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag
NOF v/Morten Ree
Ole Andreas Forseth
Kjell Woldvik
Jan Ove Gjershaug
Torgeir Nygård
Livar Ramvik
Georg Bangjord
Atle Karlstrøm
Eivind Hellandsjø
Martin Pearson
Hans Einar Ring
Eirik Torp
Karl Inge Jensen
Knut Totland